

Vážený pán
Ing. arch. Jaroslav Izák
minister
Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
Námestie L. Štúra 1
812 35 Bratislava 1

Blatnica, 26. 9. 2006

Vážený pán minister,

podľa správ z médií i od kolegov v štátnej ochrane prírody sa na Ministerstve životného prostredia SR pripravuje rozhodnutie o ďalšom osude dosiaľ nevyťaženej zvyšku vetrového polomu v dolinách Tichá, Kôprová, Krížna i v iných sporných častiach navrhovanej zóny A Tatranského národného parku, ovplyvnených vetrovou smršťou z 19. 11. 2004. Ako výskumník v odbore ekológie a biológie ochrany prírody s 20-ročnou praxou, niekdajší pracovník štátnej ochrany prírody a človek vyrastený vo Fatrách, Tatrách a iných slovenských horách si dovoľujem ponúknuť niektoré argumenty, ktoré by Vám mohli pri rozhodovaní v tejto veci pomôcť.

1. Tzv. priaznivý stav biotopov (najmä lesných) sa na Slovensku posudzuje spravidla **len na lokálnej úrovni**, najčastejšie na úrovni najnižších jednotiek priestorového rozdelenia lesa (porovnajzte SCHWARZ a kol. 2005). To považujem za **hrubú chybu**. Premennivosť horskej prírody sa totiž nedeje len na tejto úrovni (lesné porasty v škále desiatok až stoviek metrov), ale **aj na vyššej úrovni chorickéj** (napr. ekosystémové gradienty v škále kilometrov) a **regionickej** v škále desiatok kilometrov (TOPERCER 2000, 2006). V Tatrách je táto **škálovaná premenlivosť horskej prírody zvlášť výrazná a charakteristická** – regionickú škálu vymedzujú subregióny Západných, Vysokých a Belianskych Tatier, chorickú škálu zas jednotlivé dolinové systémy vnútri týchto subregiónov (napr. Tichá, Kôprová či Bielovodská dolina). Preto každý aspoň trochu realistický, reprezentatívny a efektívny systém hodnotenia stavu biotopov a **zonácie územia** musí obsiahnuť prinajmenšom uvedené tri škály premenlivosti prírody. **Konkrétne** to pre TANAP znamená **zahrnúť do bezzásahovej zóny A v každom z troch subregiónov** aspoň 1–2 dolinové systémy **v ich celosti** – od záverov **až po vyústenie z pohoria**, od hrebeňov **až po dná dolín**. Táto požiadavka má z ekologického, biogeografického i prírodoochranného hľadiska **taký zásadný význam**, že si vyžaduje **jednoznačnú a trvalú podporu aj od najvyšších predstaviteľov rezortu životného prostredia** bez ohľadu na ich stranícku príslušnosť a cykly striedania vlád. Táto požiadavka sa v zonácii navrhutej ŠOP SR – Správou TANAP-u splňa vo viacerých dôležitých prípadoch, z ktorých **prípád Tichej a Kôprovej doliny považujem za najdôležitejší**.

2. Dôvodom je najmä to, že Tichá s Kôprovou dolinou tvoria **unikátny celok** 2 veľkých a relatívne najmenej narušených tatranských dolín **na styku subregiónov** Západných a Vysokých Tatier, zachytávajúci **okrem chorickéj aj značnú časť z regionickej premenlivosti** uvedených dvoch subregiónov a vyznačujúci sa i ďalšími prírodoochrannými dôležitými vlastnosťami:

- a) **Veľkosť** tohto dolinového systému **vyhovuje priestorovým nárokom aj tých najnáročnejších druhov organizmov** a **niekoľkonásobne prekračuje minimálnu dynamickú plochu** (minimum dynamic area – PICKETT & THOMPSON 1978) pre tunajšie ekosystémy. Vďaka tomu sa v nich aj po veľkých prírodných narušeniach udržiavajú vnútorné zdroje na znovuosídlenie pôvodnými organizmami a tým sa minimalizuje riziko vyhynutia druhov vnútri systému.

- b) S tým súvisiaci **veľký** – z tatranských dolín zjavne najväčší – **rozsah lesného vnútra** (forest interior) čiže **pravého lesného prostredia nenarušeného fragmentáciou**, okrajovými efektami lesných ciest, rúbaní a pod., jedného z **najcennejších** (hoci na Slovensku najmenej doceňovaných) prírodných zdrojov.
- c) Relatívne **malý podiel prepadových stanovišť** (sinks čiže stanovištia, kde úbytky prevažujú nad prírastkami druhových populácií), ktoré sa z „presily“ okolitých zdrojových stanovišť (sources) môžu spoľahlivo a dlhodobo „dosycovať“ pôvodnými organizmami.
- d) **Priaznivá priestorová konfigurácia** vetrom nenarušených stanovišť oproti narušeným (narušené majú malý rozsah, obmedzený hlavne na dná dolín, nenarušené sú všade nad nimi), ktorá významne **podporuje znovuosídľovanie i „dosycovanie“** pôvodnými organizmami a zároveň dovoľuje narušeným častiam **bez lesníckych zásahov lepšie odolávať inváziám cudzorodých organizmov**. Narušené plochy v Tichej i Kôprovej doline sú totiž relatívne **vzdialené a izolované** od možných väčších zdrojov invázií, ktorým by práve lesnícke zásahy mohli **otvoriť cesty**.
- e) **Veľká miera biogeografickej reprezentatívnosti** tohto dolinového systému pre oba susediace subregióny a veľká integrita biogeochemických cyklov v ňom.
- f) **Prítomnosť významných ekosystémov vodných tokov** (Tichý a Kôprový potok), ktoré plnia **klúčové funkcie refúgií** pre bohatú vodnú a príbrežnú biotu (KRNO 2005) i **koridorov** pre širokú škálu vodných i suchozemských organizmov. **Ich ekologická funkčnosť by ťažbou polomov silno utrpela**, konkrétne narušením systému prúdových a tíšinových úsekov, bočných ramienok, mikrostanovišť mŕtveho dreva, živinového režimu, eróznio-depozičných procesov a i.
- g) Nevyťažené polomy môžu plniť aj funkciu **prirodzenej a veľmi účinnej „náravníkovej zóny“** v ľuďmi relatívne najviac vyrušovaných častiach dolinového systému (dno).

3. Najnovšie štúdie o **dopadoch tzv. „záchranej ťažby dreva“** (salvage logging) na plochách s polomami, premnoženiami hmyzu, požiarimi a pod. (FOSTER & ORWIG 2006, HUTTO 2006, LINDENMAYER & NOSS 2006, SCHMIEGELOW a kol. 2006) dokumentujú, že takáto ťažba môže **narušiť alebo zničiť biologické dedičstvá** (napríklad zlomy, vývraty, tlejúce kmene, pne a ich biota), zmeniť vzácne postdisturbančné stanovištia, **ovplyvňovať populácie druhov, meniť zloženie spoločenstiev, brániť prirodzenej obnove vegetácie, uľahčovať kolonizáciu inváznymi druhmi**, meniť vlastnosti pôd a zásoby pôdných živín, **zvyšovať eróziu pôdy**, meniť hydrologické režimy a vodné ekosystémy a meniť vzorce (patterns) rozmanitosti krajiny. **Celkovo vzaté, dôsledkom takejto ťažby dreva býva narušenie štruktúrnej zložitosti (komplexity) stanovišť, narušenie ekosystémových procesov a funkcií, ako aj zmeny v populáciách typických druhov a v zložení spoločenstiev. Tieto nepriaznivé zmeny by s najväčšou pravdepodobnosťou nastali aj po vyťažení polomov v Tichej a Kôprovej doline.**

4. Polámané a popadané drevo poskytuje účinnú a lacnú **prirodzenú ochranu proti pôdnej erózii** na strmých svahoch, svahoch náchylných na padanie lavín a v oblastiach s výdatnými snehovými zrážkami (čo pre Tichú a Kôprovú dolinu platí v plnej miere). **Zlepšuje tu tiež možnosti infiltrácie zrážkovej vody, spomaľuje jej povrchový odtok a upravuje mikroklimu** postdisturbančných stanovišť. Je **hlavným energetickým a živinovým zdrojom pre regeneráciu spoločenstiev a ekosystémov**, prirodzenú reprodukciu populácií rozkladačov a na ne viazaných organizmov, významne prispieva k integrite živinových cyklov a k plneniu dôležitej funkcie pútania nadbytočného uhlíka (carbon sequestration).

5. Ekosystémy – najmä lesné – ako dynamické **nerovnovážne systémy nepredstaviteľnej a neredukovateľnej zložitosti** sa do veľkej miery vyvíjajú **chaoticky až stochasticky** a ukazujú preto aj **veľkú citlivosť na počiatočné podmienky**. To znamená, že už **malé**

odchýlky od prirodzených pomerov v začiatkoch obnovného cyklu (napr. **odstránenie čo i len malej časti mŕtveho dreva**) môžu vyvolať **veľké zmeny v dlhodobom vývoji, funkciach a odolnosti lesa**. A práve silné **selekčné tlaky prírodných rušivých činiteľov** (disturbancií) typu tatranskej vetrovej smršte sú tými činiteľmi, schopnými veľkopriestorovo a účinne „**nastaviť**“ **prirodzené počiatočné podmienky pre vývoj lesa** od začiatku nového cyklu sekundárnej sukcesie a zároveň „**zahľadiť**“ **stopy po prípadných predchádzajúcich ľudských zásahoch** do týchto ekosystémov. V tomto zmysle vetrový polom v Tichej a Kôprovej doline nie je pohroma, ale naopak **vzácná príležitosť na sprírodnenie, čiže zlepšenie stavu** tatranských ekosystémov **ich vlastnými silami**.

6. Z pohľadu univerzitného výskumníka dodávam, že za nevyťažnými „**polomovými**“ stanovišiami Tichej a Kôprovej doliny sa skrýva aj **veľký poznávací a výchovnovzdelávací význam** a že ten význam **perspektívne môže len stúpať**. Ved' štúdium prirodzeného vývoja ekosystémov po veľkých prírodných disturbanciach na Slovensku sa ešte len rozbieha a jedným z jeho „**rozbežísk**“ sú aj polomy v Tichej a Kôprovej. Výskumné projekty tu už začali a sľubujú nové konkrétne poznatky pre teóriu i prax ochrany prírody, ktorými by sa o. i. dali uviesť na pravú mieru viaceré dlho tradované mýty lesníckej praxe i výskumu (napr. ten o nevyhnutnosti „**pripraviť les na prirodzený vývoj lesníckymi zásahmi**“).

7. Nakoniec (ale nie v poslednom rade), prípad ochrany Tichej a Kôprovej doliny, ochrany TANAP-u a vôbec ochrany prírody na Slovensku má aj svoju **neprehliadnutel'nú (i keď prehliadanú) ľudskú a „branžovú“ stránku**. V slovenskej štátnej i neštátnej ochrane prírody pôsobí nadpriemerné množstvo dobrých – morálnych, vzdelaných, tvorivých, citlivých a veci oddaných ľudí, konajúcich si svoju prácu aj napriek pretrvávajúcemu a prevládajúcemu ignorovaniu (v lepšom prípade), podceňovaniu, znevažovaniu, vytláčaniu k okrajom spoločnosti a nálepkovaniu, ktorého sa im dostávalo tak od bezvýhradných stúpcov centrálného plánovania (pre nich boli „**nepriatelia socializmu**“), ako aj od nemenej bezvýhradných vyznavačov „**voľnej hry trhových síl**“ (pre nich sú „**zelený Taliban**“). Hoci už nejaké roky som skôr človek „**zvonka**“, o to jasnejšie cítim, ako veľmi títo ľudia potrebujú a čakajú a zaslúžia si kompetentného „**vrchného šéfa**“, ktorý vie svoj „**fach**“ aj svojich podriadených v zásadných veciach a v ťažkých dňoch **podržať a vydržať a nepopustiť**. Tichá a Kôprová sú z tých zásadných vecí a tieto dni sú z tých, o ktorých starí latinári (nie poľovnícki:) hovorievali, že „**Hic Rhodus, hic salta**“. Nuž a Vy, vážený pán minister, ste z tých ľudí, ktorý má teraz v ochrane prírody najväčšiu možnosť „**skočiť**“. Prosím, využite ju múdro a so ct'ou.

S úctou

Ing. Ján Topercer, CSc.
samostatný vedecký pracovník
Botanická záhrada UK Blatnica